

Вересень, ніч

1

— Котра вже? — запитує жінка.

Почавши вити гніздо зі жмутків думок, тривога ще не встигла віддзеркалитися на її обличчі.

— Восьма, — відповідає чоловік, зиркаючи на стінні дзигарі, що їх жінка бачить так само, як він.

— І що ти на це скажеш?

Чоловік розводить руками.

— Він мав бути вдома о сьомій.

— Запізнюється, — чоловік знизує плечима.

— А ще вірш учити. І математика.

— Може, автобуса не було?

— Автобуса?!

За всі роки вона, якій попервах, тільки-но побралися, здавалося, що її нехтують, уже звикла. Поступово в неї виробилося це коротке скрикування, яким рятувала ладну вислизнути дійсність. Докір, жаль, безвихідь, бунт, жіночий, згодом ще й материнський інстинкт, страх. Боялася, що одного дня, хоч скільки скрикуватиме, дійсність розсиплеться, поховавши під руїнами її живого ще чоловіка, чию неухважність розцінювала як зраду, через яку тягар відповідальності опинявся на ній, тоді як мріяла, що вони нестимуть його крізь буремності життя разом, мов те вкрите оксамитовим пушком паперове серце, яке тримали удвох на тоді ще свіжій світлині з позубцьованими краями. Плекала надії, що спільна ноша зміцнюватиме їхню

злуку, на яку мали зареєстрований в актах громадянського стану документ, — вони досі тримають його, те серце, яке їм тицьнув фотограф, і хоча світлина давно вже вицвіла, незмінною залишилася на ній їхня багатообіцяюча молодість.

Покладалася на символи, черпаючи в них підтвердження, що все буде добре: вони підводили її рідко, як і їхній настінний годинник — тільки-но зупинявся, квапилася голосніше ввімкнути радіо, а тоді, підправивши стрілки, приводила в рух маятник у вигляді заголовної грецької «фі», з яким легше зводилися кінці з кінцями, — щось заспокійливе було в його гойданні, що мовби врівноважувало біг годин, пропонуючи формулу життя як середнє арифметичне між тиранією часу і його циклічним триванням.

Жак утуплюється в газету — суботньо-недільний випуск має замість звичних чотирьох вісім сторінок, які він проковтнув ще вчора, наче приписану лікарем пігулку. Матильда чоловіковими газетами чистить вікна: спершу протирає вимоченою в оцті ганчіркою, потім насухо, від чого шиби сяють кришталевою чистотою. Коли минає дев'ята, Матильда демонстративно дивиться на циферблат, відтак із майже відчайдушною викличністю повідомляє:

— Дев'ята!

Завтра, повертаючись після роботи, Жак вийме з поштової скриньки свіжий випуск із такими самими, що й завше, нічого не вартими повідомленнями, розрідженими бувальщинами і детективом у дві шпальти з продовженням, заради якого і поновлює передплату. Газета — Жакове алібі, а сьогодні ще й забороло.

— Все через те, що ти купив йому вудку.

— Він так любить рибалити.

Її заводить його мрійливий тон:

— *Ти* любиш.

— Коли то було!

— Потураєш примхам, яких не міг вдовільнити.

— Міг.

— Розповідай!

— У нашому селі був ставок.

— Болото.

— Не дуже великий, це правда.

— В якому кумкали жаби.

— Ти чула?

— Чула.

— Як ти могла чути?!

Це було вершиною несправедливості — ставок, трохи більший за калабану, засипали, а разом із ним Жакову мрію що-небудь колись там зловити.

— Сам казав.

Думки обсідають Матильду — про волоцюг, що обступають сина, який відмовився віддавати вудку, — затятися у власній безпорадності: то й увесь опір, на який він здатний.

— Їдь!

— Атож.

— Куди?

В такі миті Матильда почувається Ярославною, яка квилить, щоправда, не в Києві, не на валу і не рано-вранці — вранці вона поспішає на роботу.

— Як це куди?

Жак розгублений.

— Ти ж не знаєш, куди він поїхав!

— На риболовлю.

— За що мені така кара?

— Я вже збираюся, — квапливо белькоче Жак, натягуючи штани.

Він за світ, у якому не було б місця для бурхливих тональностей — подібно до транзистора з обмеженим діапазоном. Жакові так, наче Матильда дорікає його батькові, який лежить у могилі, ним, сином, що давно вже має власного малюка.

Матильду переслідує новий страх — перед нічною дорогою, сутінками і темрявою, автомобілями і водіями напідпитку.

— Велосипедні відбивачі, їх видно далеко?

— Так, — видихає Жак, зав'язуючи шнурівки.

Лікти його піджака світяться латками. Матильдине хвилювання норовить перекинутися на нього. Вересневі вечори дихають прохолодою. На сходах його наздоганяє зойк, і Жак, вернувшись, бере простягнені через поріг гаражні ключі.

Відколи оселилися в цьому будинку, Жак полюбляв, спускаючись униз, рахувати сходинки. Одинадцять, потім майдан-

чик, тоді знов одинадцять, затим поверх із чотирма такими самими, як на їхньому, квартирами, від яких одинадцять східців ведуть до майданчика, потім іще одинадцять, які виводять на перший поверх із такими самими чотирма помешканнями, звідки залишаються шість сходин уділ.

Одна-дві-три-чотири-п'ять-шість-сім-вісім. Дев'ять. Десять. Десять... Жак зупинився. Сходинок було десять. Ладний засумніватися, чи не було їх, часом, завжди десять, вирішив подивитися, що буде далі. Йшов обережно, бурмочучи: одна, друга, третя, четверта... На восьмій затамував подих.

Дев'ять, десять, одинадцять. Далі знову було одинадцять і передостанніх теж. Жакові стало цікаво, скільки ж виявиться тих, що сполучають перший поверх із виходом на подвір'я, але їх, як завше, було шість. Почав усе наново, одначе результат був той самий — усіх сходинок по одинадцять, найнижчих шість і лише тих, які вели з його поверху, десять.

Вкотре піднімався нагору, лічачи тепер навпаки. Одна, дві, три, чотири... Дійшовши до майданчика перед своїх поверхом, зупинився перевести подих. «Ну, ні пуху!» — побажав сам собі і зробив відчайдушний крок. Одна-дві-три-чотири-п'ять-шість-сім-вісім-дев'ять-десять... Сходинок було одинадцять.

Жакові захотілося заволати, проте, ходячи прямими лініями незбагненних фігур, нездатний був народити крик, тим паче, що за кожними дверима люди, а за одними — особлива людина, його Матильда.

Йому стало цікаво, що вона робить, і він приклав до дверей вухо. Щоразу, коли її запопадає неспокій, Матильда йде на кухню і місить тісто. Її хвилюванню Жак завдячує не один пиріг.

«Ну, — сказав собі підбадьорливо. — Одинадцять!» Вишкрябавши на стіні Е В Р И К А, сховав гаражні ключі до кишеньі.

Матильда уявляла, як Жак іде недбало-сягнистими кроками, шпортаючись об тротуарну плитку, як простягає, щоб утриматися, руки з розчепіреними пальцями, а з-під його ріденького волосся ніяк не може проступити лисина. Любов!

Їхнє знайомство виглядало, як у кінострічці. Жак допоміг їй вийти з автобуса, схопивши сумку з такою рвучкістю, що Матильда ледве не закричала — а він таки й виявився злодієм. «Злодій, крадій! Ти вкрав у мене життя», — волала в думках

Матильда, коли життя оберталось темним боком. Коли ж воно знову показувало світлу половинку, Матильда визнавала, що Жака випадає винуватити лише в частині злочинств, тоді як решта йшла на рахунок обставин, у трясовині яких борсалися не рік і не два. І Матильда знову зближувалася з чоловіком, але вже не так, як колись.

Вони зупинилися під під'їздом будинку, в якому Матильда жила на квартирі. «Дякую», — усміхнулася. «Немає за що», — мовив він, який тоді ще не називався Жаком — і поготів ніяк. «До побачення», — сказала Матильда. «До побачення», — відповів, мовби погоджуючись. «Моя сумка», — спохопилася. «Сумка...» — повторив зачаровано. Це вже згодом Матильда збагнула, що то було звичайне тюхтійство, потрактоване нею за кохання з першого погляду.

Матильда прислухалася. Хтось піднімався сходами; досягши їхнього поверху, пішов униз, потім затримався на їхньому майданчику довше, і вона припала до дверей, вслухаючись, доки кроки нарешті остаточно стихли.

Одинадцята сходинка... Як хитро вона від нього сховалася! Жак гигикнув. Тієї миті заскреготіли гальма і посипалася лайка. Більшості конфліктних ситуацій Жака уникав, не помічаючи їх. От і зараз — він тільки перерахував сходинки. Таки виявив її. Ич, пустунка!

На іншому боці вздовж паркана дріботів їжак, шукаючи більшої шпарки. Жак роззирнувся у пошуках чогось, чим міг би підсобити. Тим часом їжак протиснув частину тіла всередину, далі ще і врешті опинився по той бік металевої огорожі. Жакові зцікавилася, що робить тваринка там, у саду, — якщо ходить по яблука, то чи справді настромляє на спину, як про те повідомляють кожної осені.

Вулиця була порожньою, жодної душі о ще не такій пізній порі. Вже коли спробував підтягнутися, побачив трохи далі хвіртку з такої самої металевої сітки, що й паркан. Жак натиснув на клямку, і хвіртка подалася. Він був усередині, обережно ступаючи по землі, як раптом зрипнули двері, і, перш ніж спалахнуло світло, перетворивши силует на чолов'ягу в майці, Жак почув хрипкий голос.

— Хто там?

Жак стояв за стовбуром, затамувавши подих.

— Є там хтось?

Засліплений ліхтарем над ганком, що його сам і увімкнув, чолов'яга вглядався в сутінки.

Жак відчуває: ще мить, і він озветься — може, господареві на ганку й самому стане цікаво, тоді вони споглядатимуть їжака разом.

Ліхтар згас, черевань знову став силуетом, одначе тваринки вже не було. Жак нагнувся, мовби у пошуках чогось загубленого, потім укляк і поколінкував. «Не міг же він отак безслідно зникнути?» — це міркування додало снаги, і, збільшивши радіус, Жак удався до нових пошуків. Чуючи шарудіння, Жак закликав, відтак нишпорив далі, тоді знову чув шарудіння і так кілька разів, доки збагнув, що то сам він і шарудить у чужому саду, в сутінках, що загусали, переходячи в ніч.

Місячи тісто, Матильда зважувала, чи Жак уже виїхав, чи ще заводить автомобіль. Жак переходить дорогу щоразу в тому самому місці — такий педантизм не поєднувався з його розхристаністю, з якою Матильда боролася ось уже двадцять чотири роки.

Матильда думає поперемінно про чоловіка і сина. Не раз автомобіль уже близько, а Жак раптом береться переходити дорогу, іншого ж разу стоїть і чекає, хоча з обох боків вільно.

Нарешті її уява доправляє його на інший бік, і страх за дорогу відступає. Матильда думає про їхній автомобіль, що мовби ще один член сім'ї, до якого в неї неоднозначне ставлення. Коли закінчується бензин, Жак висідає з машини, бере порожню канистру і шланг та, піднісши над головою, зупиняє транспорт. Приватники люто сигналять, але він на них не дуже і розраховує. Його розгрішення — водії вантажівок, які зливають за півціни державне пальне.

Коли відлітає колесо, йому, який котиться на помірній швидкості, щастить безпечно загальмувати. З'їхавши на узбіччя, Жак виймає домкрат — багажник захарашений інструментами і всіляким непотребом. «Сиди», — недолуго шкіриться. «Не буду!» — протестує Матильда й виходить, траскаючи дверима. «Куди ти?» — розчарування в його голосі нагадує Матильді розчарування дитини. Матильда прямує в

куші. Присівши, слухає, як Жак вовтузиться біля домкрата.

Матильда вертається з букетиком придорожніх фіалок. «Сідайте, мадам, — запрошує Жак. — Карету полагоджено». Матильда мовчки сідає, і він обережно зачинає за нею двері. Матильда й сама до пуття не певна — колись цю гру вона сприймала по-іншому.

Жак дивиться на свої довгі ноги, що цибатіють, тримаючи його, на черевики з недоладно зав'язаними шнурівками, заледве видні у темряві, скупо розрідженій місяцем і каправим ліхтарем, що сутулиться на дерев'яній підпорі з іншого боку вулиці. «Я лише хвильку», — каже впівголоса сам до себе, відчуваючи спиною рапаву кору.

Дорогою прогуркотів автомобіль. Коли проїде п'ять, він відірве спину від дерева. Жак пригадує, як небавом після одруження вони виграли в лотерею свій. Відтоді був персональним водієм, відчиняючи двері, в які Матильда сідала, підбравши полу сукні. «Вам куди?» — освідчувався, а Матильді здавалося, що вона в одному з тих фільмів, героїнею яких мріяла опинитися.

Жак присягався в коханні, Матильда не вірила, і так за грою одного разу вони проходили попри лотерейний кіоск. «Гаразд, — Жак раптово зупинився. — Якщо я тебе кохаю, ми виграємо». Судячи з виграшу, любов Жака до Матильди була великою, мала колеса, фари, багажник, сімдесят кінських сил, була зеленовою, як ранньоквітневий палист. У лотерею вони більше ніколи не грали.

Їхні любові перемістилися з гуртожитської кімнатки з полакованими дверима, де проводили вихідні, на природу. Навесні, коли ще було прохолодно, кохалися в салоні, увімкнувши мотор, аби затепла спрагло, мовби надолужуючи дні минулі й випереджаючи ті, що настануть, віддаватися одне одному серед трав і польових квітів, на відлюдді річок та осяяних літнім сонцем гірських галявин, і одного разу над ними постав олень. Вони лежали, а олень продовжував стояти, здивований та очуднений, а коли пішов, ще довго долинав хрускіт гілок у хащах.

Вони трохи таки попоїздили, доки Жак змушений був уперше відігнати автомобіль на станцію техобслуговування.

Не те щоб любив, як ламалося колесо, яке міг полагодити самотужки: незапланована зупинка прокидала в ньому світле відчуття — наче вигравав невеличкий раунд, на якийсь час забуваючи, що неминучим завершенням усієї партії так чи інак буде програш.

Піднімаючи машину домкратом, спізнавав невимовну насолоду від того, що Матильда всередині, та був близький до розпачу, коли вона якогось разу, без жодної на те причини, застрайкувала, а він лише безпорадно белькотів. Мріяв про такий домкрат, яким підняв би її до неба. Був упевнений, що, відколи побачив її, робив усе задля неї.

Жак зіскакує й трусить стовбур. Плоди глухо гепають у траву. Жак трусить і трусить, доки останнє яблуко, влучаючи в нього, нагадує, нащо о цій порі вирушив із дому. Тоді нарешті покидає сад і його занишклих у кублі мешканців.

2

Матильда намагається не бачити червоної стрілки, зосереджуючись на чорній, цієї миті вона майже ненавидить його, подарованого їм на весілля. Їй так, наче на стіні цокає її самотність.

З кухні долинає запах тіста на дріжджах. Матильда вмикає дерев'яну скриню, з допотопної утроби якої по кількох хвилинах нагрівання виринаються голоси, а невдовзі з'являється чорно-біле зображення. Вони придбали його, аби «щось бачити» — переважно концерти й показові виступи фігуристів, під які Жак, напівсидячи біля неї, засинав; зрідка кінокомедії. Її ображало, що він дрімає, але, думаючи про інших чоловіків, які гайнували життя у компаніях таких самих волоцюг, як вони, Матильда воліла за краще надміру не розчаровуватись.

З появою машини Жак остаточно втратив інтерес до екрану. Від відкриття, що Жак ставиться до машини майже так само, як до неї, Матильда почала кусати пальці. «Не будь смішною, — втішали її. — Краще біля машини, ніж коло чужої хвойди». «Тобі машина дорожча?» — допитувалась у нападі ревнощів. «Таке скажеш!» — кепський знавець людини загалом і Матильди зокрема, Жак не розумів, жартує вона

чи говорить серйозно, і схилився до першого, тим паче що сама Матильда теж не могла розібратися до пуття у цьому своєму настрої. «Красивіша, ніж я?» — не вгавала, виклично підбиваючи зачіску — раз навіть спробувала непомітно роздряпати покриття, але лак виявився надійним.

Непомітно для себе Матильда не раз поринала у фантазії про те, що було б, якби сказала тоді, на зупинці, «Hi!», знісши сумку, як багато разів перед тим, сама або якби автобус приїхав пізніше, вона сіла на наступний чи вийшла далі. Її уява пробувала намалювати того іншого, проте кожний його образ виходив сумішшю її улюблених книжкових та кіногероїв, а коли розпадався, із решток, наче фенікс із попелу, поставав її Жак — із тією безпорадною подобою усміху, що її не могла терпіти.

Жак іде тротуаром, назирці — його тинь. Тинь хоче обігнати його й на якусь мить опиняється попереду. Жак надає ходи, і тинь уже знову позаду.

Сади по той бік паркана, що тягнуться вздовж тротуару, навіюють роздуми про будиночок на околиці міста і власний сад. Більшість хатин спорожніли, лише де-не-де живуть селяни, приносячи вранці на продаж молоко, на якому ще не встигло осісти шумовиння. Місто поглинає оселю за оселею, доки там, де тулилися присілки, виростають житлові квартали з багатоповерхівками, всі на один штиб.

Жак марить землю, крихітною смужкою, на якій звів би власний будиночок, щоб увести Матильду туди господинею. Тільки-от... Цегли не виписати, цемент — дефіцит. Доки його мрія здійсниться, будівельний майданчик, який щоразу, коли повз нього проїжджає, надає Жаковій мрії міцнішої, ніж лише уява, основи, згорнуть — будинок, який там зводять, уже наполовину готовий.

Перший його будиночок мав один поверх і просторе го-рище із вбудованими вікнами. Дикий виноград небавом розрісся, і його стрімкі лози поповзли вгору, оповивши споруду чудернацьким плетивом. Узимку воно нагадувало гуашне малярство, влітку будинок потопав у зелені, восени брався густим багрянцем. Почувши, що виноград руйнує тиньк на стінах, Жак не без шкодування підрубав корінь і заходився

зривати лози, які трималися чіпкими вусиками за кожний найнезначніший виступ. Збоку Жак облаштував гараж, проклавши до нього доріжку, — звичайний, металевий, з тих, що коштують дешево, а виглядають охайно, доки врешті з-під фарби, хоч скільки її поновлюю, прокипає назовні іржа.

Наступний будинок був на два поверхи і, як у попередньому, мав балкон, цього разу з дашком. Якийсь час будиночок так і стояв, з балконом і дашком над ним. Згодом, коли Жакові здалося, що дашок псує вигляд, він прибрав балкон із фасаду, перетворивши його на бічну лоджію, в якій вони снідали і вечеряли, влітку лежали на розкладачках — Жак дрімав, заколисаний шелестом, а Матильда поринала в один із тих романів, котрі спонукують таких читачів, як вона, зітхати, а інших, до яких належав Жак, хилять на сон.

Згодом Жак утратив будинкам лік. Усі на два поверхи, вони різнилися безліччю деталей, так що нерідко певний елемент, відокремившись від однієї оселі, знаходив собі застосування на іншій.

Та ось вони нарешті приїхали — як довго він вимріявав цю мить! Жак бачить себе, як він запобігливо відчиняє браму і вони удвох із Матильдою прошкують уздовж алеї, над якою в'ється молодий виноград, і Матильда не може надивуватися. «Для тебе», — каже Жак, тримаючи двері будиночка, затим обоє зникають усередині...

Жакові здається, що іде надто довго, хоча, можливо, лише рухається повільно. Колись він гасав! У якийсь момент ноги відривалися від землі та линули, ледь торкаючись кедами бігової доріжки. Відчувши, як м'язи наливаються силою, Жак виривається вперед, і споруджені ним будиночки, погойдуючись, біжать разом із ним.

Не дивлячись на годинник, облишивши думати про чоловіка, Матильда ні на секунду не забуває про сина. Лікарі відсікли тільки видиму частину пуповини. Матильда роками зберігала її у придбаній на ярмарку різьбленій скриньці. Пуповина всохла і світилася, наче жила.

Й ось вони їхали на її батьківщину, і Матильда, як завше, не могла дочекатися літа. Автомобіль наближався до містка, що його в часи її дитинства заливали повені, наносячи намул

і бруд. Трава, зеленіючи по краях, викликала в її естві щем. Спогади можуть бути непокірними. «Я піду пішки», — сказала. Вийшовши з автомобіля, жіноча постать у ситцевій сукні попростувала сільською дорогою, тоді як Жак, опутившись доли край мосту, втупив погляд у воду, яка, здаючись непорушною, насправді текла.

Матильда дивилася на подвір'я, на хатину, в якій виростала, підлатану та обжиту, на дерево біля в'їзду, стару-престару черешню, під якою колись метушилися кури, збираючи м'якіть опалих ягід, а сусідські хлопчаки, здершись у верховіття, кидали їй найстиглиші галузки. Там, за новим парканом, у батьківській землі, покоїться пуповина її єдиної дитини.

З екрана телевізора, де щойно говорили і рухались люди, на Матильду дивиться кругле лице циферблата. Цибата стрілка виклично пнеться вперед і, обігнавши обидві інші, квапиться далі. Матильда вимикає телевізор, і час щезає у темному квадраті.

Захопившись, Жак зачухрав би казна-куди, якби на дорогу з гавкотом не викотилася Кулька. Їй, яка одного дня придибала до кооперативу, сторож збив із дощок буду, а власники гаражів панькали відходами хатніх кухонь. У кулінарній какофонії, рештки якої сторож викидав на смітник, Кулька вишукувала костюмашки і, вмостившись неподалік, хрумала, задоволено погиркуючи і віддячуючи вірною службою, якої від неї ніхто не вимагав.

До своїх Кулька підлещувалася, крутячи і підбираючи під себе хвіст, на зайд напосідалася з лютим гаркотом, так що поступово перехожих, які забредали в цей пропахлий мастилами ідилійний закуток, прагнучи скоротити шлях, майже не залишилося.

— Кулько.

Жак не встиг вимовити її ім'я, як Кулька перекинулася на спину, розтягнувшись на весь псячий зріст.

— Сьогодні я для тебе нічого не маю, — сказав, пестячи черево із двома рядами пипок та плямистою шкірою, що ховалася з боків у густому хутрі.

Собака покірно потрюхикав за ним до гаражних воріт.

— Що скажеш?

Кулька настовбурчила вуха, але, побачивши ключі, лягла, поклавши голову на передні лапи.

Коли Жак сідав у машину, Кулька стояла на дорозі, пома-хуючи хвостом; коли йшов додому, трюхикала назирці. Коли проганяв її, Кулька, відбігши вбік, зупинялася і чекала — так супроводжувала його до самого під'їзду. Коли Жак ставив її до відома, що прибув додому, і велів бігти назад, Кулька зацікавлено підводила погляд. «Забула, звідки прийшла?» — жартував, проте пес або не розумів, або не поділяв його жартів.

Бувало, він відводив Кульку на територію кооперативу і замикав браму. Йому, який чув позаду жалібне скавчання і знав, що собака намагається пролізти під брамою, було так, наче Кульчині кігті шкребли не асфальт, а його власне нутро. Відданість тварини зворушувала. «Та я б, Кулько...» — починав Жак, так ніколи і не закінчуючи.

Зсередини повіяло прохолодою, запахом мастил і сирії землі. Вмостившись за кермом і поправляючи дзеркало заднього бачення, Жак помітив у ньому Кульку. Не відводячи погляду, сягнув рукою в кишеню, проте ключів не було ні там, ні в замку, ні деінде.

— Ну от, — проказав, — приїхали.

— Не заводиться?

Від голосу знадвору Жак здригнувся.

— Не заводиться, — буркнув у відтулені передні двері.

— Попхаємо?

— Якби ж то.

Сторож знизав плечима:

— Як скажете, Марковичу.

— Атож, — кивнув Жак.

— Якщо понадобиця підсобити.

— Дрррр, — задеркотів, обхопивши обіруч кермо, коли сторож пішов.

Раптом його запопав сміх. Жак гиготів безглуздо і гидко, наче стратенець. Перед уявою постала Матильда, його шибениця. Він просуває голову в зашморг і горлає: «Смикай! Ну, смикай уже нарешті!»

Жак іде. Позаду, підібгавши хвіст, трюхикає пес.

Маятник перед нею починає розгойдуватися — туди-сюди, вліво-вправо. Матильда повисає на ньому — тепер разом із маятником вигойдуються її думки — то в один бік, то в інший, наче вантаж, що ось-ось зіслизне.

Матильда жадала дитини, Жак — хлопчика. Голосячи, бродила коридорами, доки її брали під руки й відводили до покою. Прокравшись туди, де рядок при рядкові посапували немовлята, прикладала першого-ліпшого до грудей і, глядячи по майже ще лисій голівці, наспівувала колискових, тоді як няньки точили на кухні яси.

Більшість прийшлих тими днями на світ упологовому будинку, подарованому місту з нагоди його чотиристарічного ювілею, встигли скуштувати її молока. Одного вечора, зневолена чекати далі, Матильда спакувала непоказний скарб, прокралась у дитяче відділення і, закутавши в ковдрочку найближче біля дверей немовля, квапливо подріботіла геть. За два дні по тому, як її затримали з чужою дитиною, Матильда нарешті приголубила свого сина. «Вважайте, він народився в сорочці». Немовля засопіло, а вже за секунду тамувало спрагу тих, що протривали вічність, діб абстиненції, про які Матильда так нічого і не дізналася.

Жак розповідав їй, як його привели і та, яку йому відрекомендували як його жінку («Ось Ваша жінка!»), вирячилась на нього, а він на неї. Жакове «Ні» наклалося на «Ні!» незнайомки, яку йому оце сватали. Після тривалої метушні Жака відвели в те крило, де сиділа у кріслі його заплакана і законна, підтверджена гербовим штемпелем Матильда. З перехопленої блакитною стрічкою ковдрочки розпливалось йому назустріч крихітне личко.

Загавившись спогадами, Матильда не зчулася, коли відпустила його, й ось маятник потурих її всією своєю нестримною силою. Матильда бачить Жака, який рухається вздовж очерету, вудку, що виглядає з води, велосипед і відро з карасиками. Раптом жаби перестають кумкати; чути лише, як сюркоче цвіркун — знову і знову, з навдивовижу пронизливою настирливістю.

— Вам кого? — питає Матильда, припадаючи до вхідних дверей.

Його — цього разу Жак готувався ретельно — голіруч не візьмеш. Поруч, метляючи хвостом, повискує волохата підмога.

— Сиди, Кулько, — наказує Жак.

Присутність собаки розряджує напруженість.

— Ну що, ніяк? — перепитує сторож.

Жак недолюблює його, який усюди стромляє свого носа.

— Ніяк.

— Це вже серйозно, — цмокає сторож.

Ще й як серйозно.

— Атож, — погоджується.

— Тут би Овсійовича! — каже сторож.

Від доторку його рук оживають найбезнадійніші розвалюхи. Овсійович — легенда, знахідка для такого кооперативу, як їхній. Сторож упевнений, що Овсійович й зараз завиграшки впорався б.

— Хіба що, — непевно погоджується Жак.

— Немає нашого Овсійовича.

— Як то?

— Тю-тю.

— Упокоївся?

— Боронь Боже! — сторож, у якого запорожець, тричі спльовує.

— Поїхав?

— Люлі, — показує, склавши долоні.

— А... — і собі з видимим полегшенням відказує Жак.

— Воно можна було би дзенькнути.

Жак не відповідає.

— Річ не в тім.

— У чім же?

— Телефончика в Овсійовича катма.

— Шкода, — каже Жак.

— Утім, якби й був, — править своєї сторож, — пізнуватенько.

Сторожеві аби потеревенити — нудно йому: вночі гаражі — наче домовини, кооператив — цвинтар, він — їхнього металевого життя, що бензином тхне, пастир, тоді як водії під боком у дружин похропують. Від самотності сторож уминає картоплю й поцмулює саморобне вино, яким його забезпечує власник сто сорок третього гаража, передостаннього.

- Доля, — прицмокує сторож.
- Що?
- Знак, кажу.
- Аби лише добрий!
- Ще б пак!

Війну сторож відвартував у Карелії — жодної душі, лише вовки виють: хоч і собі з ними. І вив, аби не закоцюбнути, тобто співав, доки прибували сани з наступником. Розповідав, одначе, не про те, а з часів пізніших.

— Ви мене чуєте, Марковичу? — запитує сторож.

Жак квапливо киває.

— Так от.

Але Жак знову десь інде.

— Ви слухаєте?

— Слухаю.

— Уявляєте? — запитує сторож.

Жак киває.

— Це не все, Марковичу.

Жак, який уже сто разів чув історію, і сам знає, що не все. На завершення сторож, як завше, додає:

— Отак, Марковичу.

Жак зітхає.

— Парубкові ще збіса пощастило.

— Егеж.

«Сказати, що я ще прийду?» — Жак вагається. Цього разу він може й погомонів би. Сторож замикає зсередини двері своєї прибудованої до першого в ряду гаража нічліжки. Надворі лише Жак і пес. Удвох трюхикають крізь вересневу ніч.

Матильда не відразу впізнає голос.

«Ось побачиш!» — запевняли її. Досвіду виявилось більше, ніж досить, аби переконатися, що все не так. Плакала, замкнувшись у туалеті, вийшовши з якого, знову всміхалася назустріч життю. Були миті, коли прогнала би чоловіка далі, ніж за Дунай. Відвойовувала територію за територією, відгризала майданчики, влаштовувала бойкот газетам, одні з яких Жак беріг, наче скарб, інші різав на туалетний папір, дорікала надрукованою там маячнею, що важливіша для нього, ніж вона і дитина.